

© Editura EIKON
București, Calea Giulești 333, sector 6
cod poștal 060269, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituraeikon.ro
web: www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național al
Cercetării Științifice din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Procesul Memorandistului Nicolae Cristea / prefață de Anca
Șirghie. - Ed. îngrijită / de Anca Șirghie și Marin Diaconu. -
București : Eikon, 2021
ISBN 978-606-49-0437-9

I. Șirghie, Anca (pref.) (ed. îngrij.)
II. Diaconu, Marin (ed. îngrij.)

94

DTP: Valerian Susan

Editor: Valentin Ajder

Procesul
Memorandistului
NICOLAE CRISTEA

Ediție îngrijită de
Anca Șirghie și Marin Diaconu

E I K O N

București, 2021

CUPRINSUL

Restitutio in integrum de Anca Sîrghie	5
1 Proceesul-verbal al Conferinței Naționale Române din 20 și 21 ianuarie 1892, ședința a II-a	59
2 <i>Memorandul Românilor din Transilvania și Ungaria</i> – înaintat Împăratului Rege Francisc Iosif	64
4 Denunțul penal al Parchetului general contra membrilor Comitetului Național	105
6 Actul de acuzare înaintat de Parchetul general din Cluj contra memorandiștilor	109
39 Ordonarea instrucției contra membrilor Comitetului Național	118
63 Interogatorul în instrucție al lui Nicolae Cristea	122
64 Al 2-lea interogator al lui Nicolae Cristea	125
117 Dezbaterea finală a procesului <i>Memorandului</i> , ținută la Cluj, în zilele 7-25 mai 1894 Ziua XVII, 25 mai 1894	127
118 Raportul Primarului Cluj în chestia menținerii ordinei	132
119 Denunțul disciplinar al unor advocați-jurați contra lui dr. Ioan Rațiu	134
122 Sentința de condamnare	138
128 Parchetul general cere a se comunica autorităților bisericești sentința de condamnare privitoare la osândiții preoți și profesori	147

144	Raportul Tribunalului către Curia maghiară	150
145	Deciziunea Curții de casatie ungare asupra recursurilor	180
157	Ordonanța judeului de instrucție pentru luarea votului solemn al condamnaților	195
158	Luarea votului solemn pentru nepărsirea domiciliului	197
159	Raportul judeului de instrucție din Sibiu	200
160	Judele instructor cere avizul Parchetului general privitor la permisia cerută de dr. Rațiu și soții ...	201
161	Avizul nefavorabil al Parchetului general	201
162	Hotărârea în chestie a judeului de instrucție	203
269	Semnamentele personale	206
287	Parchetul raportează Tribunalului Cluj că Nicolae Cristea și-a executat pedeapsa	207
307	Procesul verbal al dezbaterii principale	208
	Notă de I. P. P.	209
322	Excepțiile de incompetență ridicate de Nicolae Cristea	225
336	Recursul în casare al lui Nicolae Cristea	336

Addenda 1

Extrase din <i>Procesul Memorandului</i> ...	241
Cuvânt înainte	243
Documente despre Nicolae Cristea	245
Tabla de materii. Vol. I – II	247

Addenda 2

<i>Istoria memorandului</i> de Vasile Netea	269
Notă privitoare la ediția 2021	273
Glosar	275
Expresii străine	276
Ilustrații	277

RESTITUTIO IN INTEGRUM

I. Prolegomene la restitutio in integrum a operei lui Nicolae Cristea

Despre memorandiștii care au luptat în Imperiul Austro-Ungar pentru drepturile românilor din Transilvania și care au fost atrași într-un proces desfășurat în Reduta de la Cluj în 1894 s-au scris destul de multe pagini. Totdeauna ei au fost prezentați ca o pleiadă, dar mereu în grup și nu individual, cum s-ar fi cuvenit, spre a se putea diferenția și desprinde contribuția fiecăruia dintre ei. La ideea profesorului de filosofie din București Marin Diaconu, cu atât mai merituoasă cu cât Domnia Sa nu este ardelean, un asemenea demers ne propunem acum, cu focalizare spre personalitatea lui Nicolae Cristea (1834-1902), omul politic de o exemplară demnitate și redactorul-șef, timp de 18 ani, respectiv între 1865 și 1883, la „Telegraful Român” din Sibiu. Apoi, s-a numărat printre ctitorii ziarului „Tribuna”, pe care l-a susținut până la sfârșitul vieții sale, atât ca autor, cât și călăuzind pe mai tinerii ziariști din redacție.

În presa culturală din România ultimelor trei decenii, uneori și în cea din străinătate, am publicat articole de evocare a personalității lui Nicolae Cristea, pentru care nici edilii orașului Ocna Sibiului, unde se născuse la 14/26 octombrie 1834, și nici cei din burgul de pe malurile Cibinului, în care el își desfășurase o meritorie activitate de profesor, publicist și fruntaș al vieții politice românești, slujind biserica ortodoxă în calitate de preot, protopop și

ca asesor consistorial sub patru mitropoliți, nu i-au prețuit până în prezent meritele așa cum s-ar fi cuvenit. Nu există o stradă care să-i poarte numele, nici o placă pe casa din str. Tribunei din Sibiu, nr. 25, unde a locuit până la sfârșitul vieții, iar proiectul unui bust al memorandistului care să fie amplasat în Parcul din Piața Traian a orașului Ocna Sibiului s-a izbit de prostia fudulă a unor oficiali demni de condeiul lui I. L. Caragiale, în condițiile în care schița sculptorului Ioan Cândea era finalizată, cu acceptul Primăriei și am dobândit chiar și o considerabilă parte a finanțării necesare.

Cum se întâmplă cel mai adesea, a rămas să realizez ceea ce depinde numai de mine personal. Despre activitatea politică a „uncheșului”, cum era numit Nicolae Cristea în familia sa din Ocna Sibiului, unde mama mea îi era o mai îndepărtată nepoată, am scris studiile volumului *Memorandistul Nicolae Cristea și epoca sa* din 1996, prefăcut de prof. univ. Mircea Păcurariu la o a 2-a ediție, revăzută și adăugită în 2011, cu o postfață semnată de cercetătoarea Ana Grama.

Totul pornise de la o întrebare pusă în răspăr: „Cum nu știți că memorandistul Cristea s-a născut în casa bunicilor dumneavoastră?” Așa localizaseră niște bătrâni ocneri nașterea celei mai prestigioase personalități pe care a dat-o Ocna Sibiului patrimoniului istoric românesc. Precută, am ținut să mă demarc de circuitul acesta folcloric și am apelat la documentele epocii. În Arhivele orașului Sibiu am descoperit certificatul de naștere păstrat în Registrul de stare civilă O2, unde sunt consemnați părinții Ioan și Ioana Cristea din Vizogna, nașii Ilie Henteș și soția. Găsim precizarea că preotul Ioan Dumitru l-a miruit pe pruncul Nicolae, care „a fost altuit contra vărsatului de vânt”. Dar în acest document, redactat în litere chirilice, nu apare specificată și adresa familiei, anume Str. Mihai Viteazul nr. 88 din Ocna Sibiului, unde bătrânii știau din moși-strămoși că s-ar fi ivit pe lume viitorul memorandist. Tăind nodul gordian, pr. dr. Savu

Popa, la sugestia ofițerului Lazăr Sădean, a așezat o placă comemorativă la intrarea în Școala Mică, cea din imediata vecinătate, unde este cert că Nicolae Cristea a urmat primii ani de învățătură.

Ca cercetător pasionat al documentelor scrise, am inițiat o *restitutio in integrum* a scrierilor rămase de la el. Responsabilitate dificilă, mai ales că, în cei 18 ani cât activase rodnic la „Telegraful Român” din Sibiu, editorialele lui Cristea nu erau semnate, iar în Biblioteca Institutului Teologic Ortodox s-au păstrat publicate numai două studii de analiză politică, intitulate *La țință și Din trecut spre viitor*, alături de un jurnal al ultimilor șapte ani de activitate, text aflat în două exemplare dactilografiate. Pe la mijlocul secolului al XX-lea, prof. I. Matei încercase să tipărească jurnalul, dar, din motive care nouă ne scapă, nu a izbândit.

În planul nostru, restituirea moștenirii lăsate de publicistul sibiuan a debutat cu tipărirea *Jurnalului* său. După o muncă tenace de peste un deceniu de căutări, cu descinderi în presa pe care transilvăneanul poliglot o frecventase în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, textul *Jurnalului* este publicat la Casa de presă și Editură Tribuna din Sibiu în 1998, sub titlul *File de memorialistică*. Este o ediție critică, prefăcută de mitropolitul Antonie Plămădeală și în care textul este susținut de 146 note bibliografice și de un index al numelor și publicațiilor. Ilustrul prefăcutor apreciază noua carte drept „un act exemplar de restituire, important atât din punct de vedere istoric, cât și filologic... Imaginea pe care cartea aceasta ne-o oferă viu și autentic este a unei personalități complexe, veritabil imbold pentru cei de azi și pentru generațiile viitoare, la slujirea devotată a culturii naționale și a Bisericii strămoșești”. Prefața *Nicolae Cristea – un om providențial* și nota asupra ediției, pe care noi am redactat-o, s-au bucurat de traduceri în germană, engleză, franceză și maghiară, asigurând astfel o deschidere spre universalitate a textului respectiv.

În colaborare cu filosoful universitar Marin Diaconu, am scos din uitare, îngrijind volumele de *Meditațiuni politico-istorice*.

Spre Marea Unire în 2018, cu o prefață semnată de conf. univ. Mihai Sofronie, și *Publicistică* în 2019, prefațat de prof. dr. Mihai Posada, ambele apărute la Editura D*A*S din Sibiu.

Textul noii cărți, intitulată *Procesul memorandistului Nicolae Cristea*, care întregeste restituirea moștenirii livrești lăsate de reputatul publicist, se constituie din documentele detaliate ale procesului memorandiștilor, din care se desprinde în mod cert profilul acestei personalități, trăind ca o ființă martirică, dedicată semenilor săi. Înțelegem să dezvoltăm cu aspecte noi studiul cu care a fost prefațată cartea *File de memorialistică. Jurnal*, din 1996 și 2011, studiu intitulat *Nicolae Cristea și mișcarea memorandistă a românilor transilvăneni*. Întrucât acel studiu a fost susținut de 86 note bibliografice, am decis ca textul introductiv de față să fie degrevat de o asemenea încărcătură, în favoarea unei lecturi mai fluente.

II. Sibiul epocii mitropolitului Andrei Șaguna

La vremea când fiul țăranilor Ioan și Ioana Cristea absolvise Facultatea de Drept și Institutul Teologic Ortodox din Sibiu, burgul săsesc de pe malurile Cîbinului avea o catedrală evanghelică-luterană și biserici romano-catolice, ca ortodocșii din cetate, deloc numeroși, să se închine la bisericuța grecească din Str. Măcelarilor (azi Mitropoliei), enoriași fiind mai ales grecii și aromânii stabiliți în urbe. Acest lăcaș de cult ortodox a slujit până la începutul secolului al XX-lea drept catedrală episcopală, devenită apoi mitropolitană. Se cunoștea stricta cutumă prin care *intra muros* nu erau acceptați să locuiască decât sașii, pe când zona învecinată a satelor Mărginimii să fie curat românească. În oraș mai existau două biserici ortodoxe, în cartierele Maieri și Josefin, înălțate la finele secolului al XVIII-lea. Tradiția a stabilit că biserica ortodoxă românească din Transilvania trebuia să fie obləduită de Mitropolia Ortodoxă Sărbă din Karlowitz.

La numirea sa ca episcop ortodox al Transilvaniei, cu aprobarea Curții de la Viena, Andrei Șaguna a fost hirotonit în 18/30 aprilie 1848 arhieru în Catedrala mitropolitană de la Karlowitz, moment când în discursul său ierarhul a formulat ideea cardinală a programului său bisericesc și politic, anume ca „pe românii ardeleni din adâncul lor somn să-i deștept și către tot ce e adevărat, plăcut să-i trag”. El a fost primit cu entuziasm de ortodocșii din Sibiu, unde a oficiat prima liturghie la Biserica din Poarta Turnului (azi numită „din groapă”) și de către cei uniți la Blaj, unde în 3/15 mai 1848 era convocată Adunarea națională a românilor. Simion Bărnuțiu era considerat teoreticianul mișcării revoluționare a românilor din Transilvania.

Pe Câmpia Libertății din Blaj, în discursul său intitulat *Românii și ungurii*, acest ideolog al mișcării naționale a formulat drepturile la libertate ale conaționalilor lui în condițiile în care, fără consultarea reprezentanților de drept ai românilor, Dieta de la Budapesta decisese anexarea Transilvaniei la Ungaria. Fusese o hotărâre socotită ca inacceptabilă pentru națiunea română, care era majoritară pe aceste meleaguri. Între solicitările formulate în fața celor 40 000 de români transilvăneni, care invitaseră la adunare și delegații de revoluționari de peste Carpați, atunci erau 16 puncte, cum se va formula „petiția națională” ce urma să fie prezentată împăratului de la Viena. Între ele figurau: desființarea iobăgiei, independența națiunii române, libertatea cuvântului și a tiparului, înființarea de școli românești de toate gradele, independența bisericii românești. Atunci s-a înființat „Comitetul permanent al românilor”, constituit din 25 de membri și condus de episcopul Andrei Șaguna. Din acest comitet făceau parte Simion Bărnuțiu, vicepreședinte, Aron Pumnul, Avram Iancu, pr. Sava Popovici Barcianu din Rășinari și alții. Delegația cu 50 de intelectuali români, mireni și clerici, care avea să prezinte doleanțele românilor împăratului Ferdinand al V-lea, avea în frunte pe

Andrei Șaguna, socotit a fi diplomatul incontestabil al revoluției. Neprecupețind nici un efort, în atmosfera de fierbere a revoluției, Șaguna a trebuit să parcurgă cu diligența drumul până la reședința imperială din Innsbruck în Tirol. Întâlnirea cu împăratul s-a desfășurat în 23 iunie 1848. De acolo Șaguna, însoțit de protopopul Iosif Ighișan și de alți cărturari, a oprit la Pesta, unde tocmai fusese numit deputat.

Lupta petiționară abia începea. În 16/28 decembrie 1848, Șaguna a prezidat, la Hotelul Împăratul Romanilor din Sibiu, o Conferință națională românească, la care au participat 250 de intelectuali. S-a redactat o petiție națională cu 13 puncte, protestându-se în esență împotriva anexării Transilvaniei la Ungaria. Acesta era documentul cu care delegația, formată din Andrei Șaguna, August Treboniu Laurian și protopopul Ioan Popasu din Brașov, urma să se prezinte la noul împărat Francisc Iosif I la Curtea de la Viena. Propunerea centrală din noua petiție era „unirea tuturor românilor din Imperiul Habsburgic într-o singură națiune, independentă, sub sceptrul Austriei”. Se propunea ca împăratul să primească titlul de „mare duce” al românilor din Imperiul Habsburgic. Se atrăgea atenția asupra inacceptabilei situații produse prin anexarea Transilvaniei la Ungaria, întrucât „națiunea română nu poate și nu trebuie să mai rămână subordonată nici uneia dintre națiunile statului austriac, întemeiată pe drepturi egale pentru toți”. Într-o asemenea întrevvedere, acest „Mesia al transilvănenilor”, cum avea să-l numească Ioan Slavici, își dovedea prestanța de adevărat diplomat, foarte atent la mânguirea limbii germane în argumentarea lui, la vestimentația elegantă care îi subliniază, la cei 40 de ani ai săi, distincția maiestuoasă, el etalând o cultură ce-l ajuta să susțină cu dârzenie cauza pe care o apăra. Așadar, el slujea o cauză politică și ecleziastică în egală măsură. Cu statura sa impunătoare și privirea directă, ageră, de om inteligent, episcopul Andrei se remarcă în oricare adunare. El decide să plece de la reședința noului împărat din Olmütz,

Slovacia, oprindu-se și la Praga, unde ține să-l salute și pe fostul împărat Ferdinand, intenționând să păstreze relațiile utile cu stăpânii Imperiului Habsburgic. El înțelege curând că jocurile politice de la Curtea din Viena nu erau prielnice naționalităților statului austriac, în care sancționarea noii *Constituții* a Imperiului, realizată în 4 martie 1849, a umplut de revoltă deopotrivă pe românii transilvăneni, ca și pe sârbi, croați și slovaci, care trimit la Curtea de la Viena, ca și la Olmütz, memorii după memorii. În 26 aprilie 1849 se redactează chiar și un memoriu comun al celor patru naționalități nemulțumite. Din partea românilor semnează tot Șaguna, care ca episcop ortodox primește o ultimă audiență la împărat în 13 august 1849, dar nu reușește să obțină soluționare la nici o revendicare din memoriile înaintate la Curte imperială.

Mitropolitul Andrei, cel mai cunoscut om politic al românilor la Curtea din Viena, în petiția datată 25 februarie 1849, cerea energic drepturi egale cu celelalte neamuri conlocuitoare pentru români, care să fie socotiți drept o națiune de sine stătătoare a monarhiei, având o administrație autonomă, un lider politic ales printr-un congres general al românilor și un senat propriu. Nu este omisă nici nevoia imperioasă de a organiza pretutindeni în comune un învățământ românesc, după cum în toate problemele privitoare la români se cerea introdusă limba română, vorbită de ei. „Om politic de la creștet până-n tălpi”, cum l-a caracterizat Mihai Eminescu pe Andrei Șaguna, a realizat că românilor transilvăneni le era necesar un organ de presă propriu, în care să fie cunute soluții pentru apărarea drepturilor ce le erau negate. În Senatul imperial austriac, în proporție cu numărul locuitorilor, se solicită să fie reprezentată și națiunea română din Transilvania. Lipsa unui învățământ în limba română se resimte acut, încât Andrei Șaguna va cere, la 4 iulie 1850, secretarului ministerial Heufler, care prin funcția sa putea lua hotărâri referitoare la învățământul transilvănean, să deschidă pentru elevii ortodocși

șase gimnazii superioare românești în șase orașe, printre care se afla și Sibiuul. Din proiectul mitropolitului nu se va înfăptui decât Liceul de la Brașov, înființat în 1850 și care îi va purta numele până astăzi.

La Sibiu, în toți anii până la dualismul austro-ungar din 1867, liceul cu limba de predare germană avea majoritatea elevilor români, situație în care atât presa cât și opinia publică cereau insistent înlocuirea gimnaziului catolic cu unul românesc, în care limba de predare să fie cea vorbită de majoritatea elevilor. După instaurarea dualismului austro-ungar, *Legea naționalităților*, emisă în 1868, anulează orice inițiativă în acest domeniu, orele de limba română fiind reduse la maxim și astfel dispărând obligativitatea studiului ei, atât în timpul școlarizării, cât și la bacalaureat.

Episcopul ortodox înțelege cât de periculos este jocul dușmanilor politici ai românilor transilvăneni și realizează că menirea lui era pe mai departe să întărească, printr-o viguroasă organizare, comunitatea națională pe care o păstorea. Revoluționarii kossuthiști făcuseră ravagii, așa cum episcopul Andrei a aflat de la intelectualii și țărani care, la întoarcerea în patrie, i-au ieșit în cale de la granița Transilvaniei până la Sibiu, plângându-se de vandalismele produse de revoluție. Distrusă a fost și reședința lui, astfel că timp de trei luni episcopul ortodox a fost nevoit să locuiască în casa din str. Urezului, a baronul Brukenthal.

Fierberea provocată de nerecunoașterea drepturilor cuvenite a făcut ca numai în perioada februarie 1849 – februarie 1851 să fi fost înaintate 27 memorii ale românilor către forurile conducătoare, ca alte câteva mii de înscrisuri cu doleanțele lor să fie adresate autorităților guberniale. Patriciatul săsesc se opunea categoric încercărilor tot mai numeroase ale românilor de a ocupa funcții publice, în raport cu numărul locuitorilor. Situația era inadmisibilă, așa cum demonstau delegațiile românilor prezentate la Curtea imperială vieneză, întrucât nici austriecii, nici moravii,

bocmienii și galițienii, numiți în posturi-cheie ale noului regim bicefal, nu cunoșteau nici limba și nici problemele vieții românilor transilvăneni.

Din acel moment, Andrei Șaguna va rămâne statornic în orașul Sibiu până la capătul vieții sale, iar aici își va folosi imensa energie și întregul mănunchi de priceperi pentru a repune Mitropolia Transilvaniei pe locul meritat, scoțând-o de sub jurisdicția celei sârbești. După toate demersurile necesare, în preajmă de Crăciun al anului 1864 împăratul Francisc Iosif I și-a dat acordul pentru reînființarea vechii Mitropolii a Transilvaniei, având în frunte pe Andrei Șaguna. Se încheia astfel o perioadă cu adevărat dramatică din viața bisericii ortodoxe în Transilvania, unde în 1701 autoritățile habsburgice desființaseră instituția conducătoare a populației celei mai numeroase a țării, aceasta rămânând fără cârmuitor religios.

Urmare a demersurilor făcute la Curtea imperială din Viena, același Francisc Iosif emitea, la 27 octombrie 1863, *Legea cu privire la înfăptuirea egalei îndreptățiri a națiunii române și a confesiunilor ei cu ceilalți locuitori ai Transilvaniei*. Noua lege electorală prevedea 48 de deputați români, la Sibiu convocându-se o nouă dietă care să recunoască, la 8 și la 14 septembrie 1863, egalitatea în drepturi politice a românilor cu celelalte naționalități ale Transilvaniei și acceptarea limbii române ca limbă oficială, alături de limbile germană și maghiară. Dintre cei 26 deputați transilvăneni, 13 urmau să fie reprezentanții națiunii române în Parlamentul de la Viena. Un asemenea reviriment aducea un dublu succes pentru cauza română: egalizarea românilor cu celelalte naționalități și îndepărtarea jugului feudal. Convingerile prodinastice șaguniene porneau de la premisa că, în patria lor transilvană, românii nu aveau un alt reazim decât Curtea de la Viena.

Proiectul de restructurare a Mitropoliei în concepția lui Șaguna avea să cuprindă redactarea *Statutului Organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania*, realizare epocală pentru viața bisericească, în care episcopul Andrei va fi apreciat drept cel mai important legiuitor al ortodoxiei, iar regulile stabilite în 1868 la Sibiu aveau să fie neclintit urmate peste cinci decenii, respectiv până în 1925, când a fost înființată Patriarhia Română. Prin *Statutul Organic* șagunian se consfințește autonomia Mitropoliei din Transilvania cu sediu la Sibiu față de stat și sinodalitate, stabilindu-se proporția de o treime clerici și două treimi mireni în conducere la nivelul tuturor structurilor ierarhice, de la parohie și protopopiat, până la eparhie și mitropolie. Era o structură necunoscută de nici o altă biserică ortodoxă autocefală, dar care și-a dovedit eficiența. În fruntea întregii Mitropolii se afla Congresul Național Bisericesc, format din 90 de membri, clerici și mireni, care a devenit un autentic Parlament românesc, în care se puneau problemele dificilei perioade a dualismului austro-ungar înființat în 1867. Un obiectiv al amplului plan șagunian de temeinicire a activității bisericești pe baze moderne a fost reorganizarea vechii școli teologice ortodoxe, activă la Sibiu din 1786. Sinodul eparhial din anul 1850 a decis ca aceasta să se transforme în Institutul Teologic-Pedagogic cu două secțiuni, astfel ca la una dintre ele să se formeze preoți și la alta învățători. Mitropolitul a asigurat profesori prestigioși, manuale pentru studiu, care erau scoase la Tipografia diecezană ce funcționa din 1850. Bun cunoscător al vechilor ediții ale *Bibliei*, mitropolitul Andrei Șaguna tipărește între 1856 și 1858 *Biblia cu ilustrații*, realizare editorială singulară. Aici a fost scos ziarul „Telegraful Român”, care apărea de două ori, iar din 1863 și până în 1918 de trei ori pe săptămână. Această publicație șaguniană este considerată cea mai longevivă din întreaga istorie a presei românești, așa cum a fost fondată la 3 ianuarie 1853. Ea apare fără întrerupere până astăzi.

Atunci când în octombrie 1861 ia ființă Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA), președinte este ales Andrei Șaguna, personalitatea cea mai impunătoare a comunității românilor sibieni.

III. Nicolae Cristea și modelul șagunian

După ce în Ocna Sibiului făcuse clasele primare la școala bisericii, Nicolae Cristea s-a înscris la Gimnaziul din Sibiu (actualul Colegiu Național „Gh. Lazăr”), unde a urmat între 1848 și 1850 școala „latină”, ca să continue învățătura la clasele germane ale acestei școli, ce pe atunci avea un profil catolic. Dacă în primii ani numele lui era maghiarizat, el figurând în cataloage ca Miklós Criste, în perioada germană ce a urmat numele său este scris cu grafie românească. Sub privirile lui atente se scria istoria Transilvaniei. Elevii învățau la școala din Ocna că în locul numit „Tabără” din satul lor poposisse Mihai Viteazul în 1599, după victoria de la Șelimbăr, ca să ia sare pentru trupele sale și a plecat spre Alba Iulia, primit ca voievod unificator de țară. Tot la Ocna se scria o pagină cutremurătoare, Revoluția din 1848. La Ocna Sibiului sosiseră în 2 februarie 1849 trupele maghiare ale generalului Bem, însoțite de aghiotantul generalului, Petőfi Sándor, despre care elevii vor învăța la literatura maghiară, mai ales că pe zidul școlii din centru va fi pusă o placă de comemorare a poetului. Trupele maghiare plecaseră din Sebeș și au fost adăpostite într-o tabără. Localnicii au urmărit mișcările tactice produse în acele zile geroase de iarnă, când în înfruntarea cu imperialii, conduși de colonelul Losenau, în subordinea generalului Puchner, maghiarii sunt înfrânți în 25 ianuarie 1849 și se văd nevoiți să se retragă peste Păuca-Cut la Sebeș. Adolescentul Nicolae trebuie să fi auzit de drama unei familii de români ocneri, din care doi frați, ajunși ofițeri, au luptat unul împotriva celuilalt, conducând armata austrieșilor și, respectiv, pe cea a revoluționarilor.